

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 5.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.5.21>
УДК 368.914

*С. В. Черкасова,
д. е. н., професор, професор кафедри фінансів, економічної безпеки,
банківської справи та страхового бізнесу,
Львівський торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1956-4992>*

*М. Ю. Купрін,
аспірант, Львівський торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2703-1336>*

СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ ЯК ЕЛЕМЕНТІВ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ

*S. Cherkasova,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Finance,
Economic Security, Banking and Insurance Business,
Lviv Trade and Economic University
M. Kuprin,
Postgraduate student, Lviv Trade and Economic University*

MODERN TRANDS OF DEVELOPMENT NON-STATE PENSION FUNDS’ ACTIVITY AS ELEMENTS OF CUMULATIVE PENSION SYSTEM

В статті розглянуті тенденції інституційного розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні та найбільш важливі показники, що характеризують надання ними фінансових послуг з недержавного пенсійного забезпечення в 2013-2022 рр. Наголошено на повільних процесах нарощування чисельності учасників НПФ та активів системи, кількості укладених пенсійних контрактів, недостатній увазі роботодавців до додаткового пенсійного забезпечення своїх працівників. Незважаючи на поступове стале зростання обсягу активів пенсійних фондів, їх вартість по відношенню до ВВП країни залишається вкрай малою та виявляє тенденцію до скорочення. За роки свого функціонування, недержавні пенсійні фонди так і не стали додатковим вагомим елементом до пенсійних виплат солідарної системи, що пояснюється демографічними, економічними та інституційними чинниками. Нарощення активів системи відбувається переважно за рахунок збільшення інвестиційного доходу, аніж притоку нових учасників за винятком деяких представників галузі, які демонструють сталі позитивні результати залучення. Індустрія накопичувального пенсійного забезпечення представлена надмірною (щодо обсягів системи) кількістю учасників, що своєю чергою відображається на необґрунтованому рівні витрат НПФ та призводить до ерозії їх капіталу. Інвестиційні можливості, які на сьогодні можуть надати вітчизняні ринки капіталів, є також вкрай обмеженими. Зазначено, що для забезпечення прискорення розвитку цих інститутів та їх збалансованої діяльності потрібними є розробка і реалізація більш ефективних заходів державного сприяння та регулювання, що мають на меті посилювати ширше залучення громадян та збільшення зацікавленості роботодавців щодо участі в системі накопичувального пенсійного забезпечення. Важливим аспектом вдосконалення системи є розширення інституційної бази як для недержавних пенсійних фондів, так і для їхніх постачальників послуг. Це розширення має бути зосереджене на встановленні чіткіших регуляторних правил, забезпеченні більшої прозорості та просуванні ефективних практик управління. Зміцнюючи операційні структури та стандарти дотримання вимог, як НПФ, так і їхні

постачальники послуг зможуть пропонувати більш надійні та ефективні пенсійні послуги. Посилення співпраці та механізмів нагляду між НПФ та їхніми постачальниками послуг покращить надання послуг і сприятиме стабільнішому середовищу пенсійної системи. Це своєю чергою може призвести до зростання довіри населення до пенсійних схем, якими вони керують, та його участі в них. Додатково, впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи могло б стати суттєвим чинником пожвавлення і її добровільної складової.

The article examines the trends in the institutional development of non-state pension funds in Ukraine and the most important indicators characterizing their provision of financial services for non-state pension provision in 2013-2022. The author emphasizes the slow processes of increasing the number of NPF participants and system assets (volume), the number of pension contracts concluded, and the insufficient attention of employers to additional pension provision for their employees. Despite the gradual and steady growth of pension funds' assets, their value in relation to the country's GDP remains extremely low and is showing a downward trend. Over the years of their operation, non-state pension funds have not become an additional significant element of the PAYG pension system, due to demographic, economic and institutional factors. The system's assets are growing mainly due to an increase in investment income rather than an inflow of new participants, with the exception of some industry representatives who demonstrate consistent positive results in attracting new participants. The funded pension industry is represented by an excessive number of participants (relative to the size of the system), which in turn affects the unreasonable level of NPF expenses, leading to the erosion of their capital. The investment opportunities that domestic capital markets can provide today are also extremely limited. It is noted that in order to accelerate the development of these institutions and ensure their balanced operation, it is necessary to develop and implement more effective measures of state support and regulation aimed at increasing the involvement of citizens and increasing the interest

of employers in participating in the funded pension system. An essential aspect of enhancing the system involves broadening the institutional framework for both non-state pension funds (NPFs) and their service providers. This expansion should focus on establishing clearer regulatory guidelines, ensuring greater transparency, and promoting robust governance practices. By strengthening the operational structures and compliance standards, both NPFs and their service providers can offer more reliable and effective pension services. Furthermore, enhancing the collaboration and oversight mechanisms between NPFs and their service providers will improve service delivery and foster a more stable pension system environment. This, in turn, could lead to increased public trust and participation in the pension schemes they manage. In addition, the introduction of a mandatory funded pension system could be a significant factor in revitalizing its voluntary component.

Ключові слова: *недержавні пенсійні фонди, накопичувальне пенсійне забезпечення, пенсійні активи, компанії з управління активами, інвестиційний дохід.*

Keywords: *non-governmental pension funds, non-state pension provision, pension assets, asset management companies, investment income.*

Постановка проблеми. Серед вітчизняних науковців немає заперечень щодо необхідності реформування пенсійної системи в Україні. Необхідність її реформування викликана цілою низкою факторів, серед яких економічні, демографічні та соціально-політичні, зумовлені старінням населення і зміною його вікової структури, гальмуванням економічного розвитку країни, проблемами у соціальній сфері, значна трудова міграція осіб працездатного віку додатково викликаними військовою агресією. Завдання покращення пенсійного забезпечення населення країни в сучасних умовах набуває особливої актуальності та потребує пошуку ефективних форм та інструментів його розв'язання. Передусім потребує вдосконалення система накопичувального пенсійного забезпечення, важливими елементами якої у вітчизняній практиці

виступають недержавні пенсійні фонди. Адже розвиток накопичувального пенсійного забезпечення націлений на формування економічної самостійності та відповідальності громадян за стан свого матеріального добробуту в пенсійному віці та формування додаткових джерел пенсійних виплат. З огляду на викладені аспекти завдання визначення сучасних трендів розвитку та проблем у діяльності вітчизняних недержавних фондів (далі – НПФ) є актуальним та потребує наукового вирішення для визначення заходів удосконалення державного регулювання у цьому важливому секторі фінансової системи країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вивченням особливостей та проблем функціонування недержавних пенсійних фондів у вітчизняній практиці в наукових колах приділяється достатня увага. Дослідження різних аспектів діяльності НПФ в Україні здійснювали такі науковці, як О. Антіпов [1], С. Брус [2], О. Димніч [3], С. Зубик [4], Я. Назаренко [5], Г. Соколовська [6], Н. Приказюк [7], Ю. Сокоринський [8] та ін. Більшість наукових публікацій з цієї тематики присвячено дослідженню етапів становлення та визначенню чинників, що зумовлюють розвиток діяльності цих фінансових інститутів в Україні. Однак наукова проблема оцінювання сучасних тенденцій розвитку НПФ у вітчизняних реаліях не втрачає своєї актуальності. Адже за два десятиліття своєї діяльності зазначена система інститутів не перетворилась на вагому складову фінансового сектора країни і не здобула реального впливу на пенсійне забезпечення громадян пенсійного віку. З огляду на це важливо виявити сучасні тренди і проблеми у функціонуванні НПФ в Україні у цілях розробки заходів удосконалення їх ефективності та державного регулювання їх діяльності.

Постановка завдання. Відповідно до обраного напрямку дослідження поставлено завдання: визначити сучасні тенденції інституційного розвитку НПФ та інститутів їх інфраструктури в Україні за останнє десятиліття та особливості реалізації ними фінансових послуг з недержавного пенсійного забезпечення, а також запропонувати шляхи та інструменти удосконалення державного регулювання діяльності досліджуваних фінансових інститутів для

посилення їх ролі і вагомості в системі накопичувального пенсійного забезпечення у вітчизняній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Система накопичувального пенсійного забезпечення є важливою складовою пенсійної системи країни, яка відповідно до законодавства формується її другим обов'язковим рівнем, що планується до впровадження, і третім добровільним рівнем, діяльність якого забезпечується трьома видами фінансових інститутів. До складу цих інститутів входять: по-перше, НПФ, які надають фінансові послуги з недержавного пенсійного забезпечення, по-друге, компанії зі страхування життя, які укладають договори страхування довічної пенсії чи страхування ризику настання інвалідності (смерті) учасника пенсійного фонду та по-третє, банківські установи, що пропонують громадянам відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень.

Третій рівень пенсійної системи країни ґрунтується на засадах добровільної участі громадян і роботодавців в процесах нагромадження пенсійних накопичень для отримання додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат і є важливим механізмом соціального та фінансового захисту громадян.

Система добровільного накопичувального пенсійного забезпечення дозволяє не лише сформулювати додаткові до державних пенсій пенсійні виплати для громадян, а й забезпечити розвиток доволі потужних, виходячи зі світової практики, інституційних інвесторів, якими є недержавні пенсійні фонди, інвестиційний потенціал яких сприяє економічному розвитку країни.

Діяльність з надання фінансових послуг з недержавного пенсійного забезпечення є складною за своїм змістом, бо включає в себе декілька етапів, серед яких: збір, акумулювання та нагромадження пенсійних внесків; формування пенсійних активів у ринкових фінансових інструментах; забезпечення зростання вартості пенсійних активів; здійснення пенсійних виплат протягом обумовленого періоду часу. З цих причин НПФ здійснюють

свою діяльність не самостійно, а користуючись послугами інших фінансових інститутів, таких, як професійні адміністратори пенсійних фондів, компанії з управління активами (далі – КУА) та зберігачі пенсійних активів.

Склад професійних учасників системи добровільного накопичувального пенсійного забезпечення в Україні наведений на рис. 1.

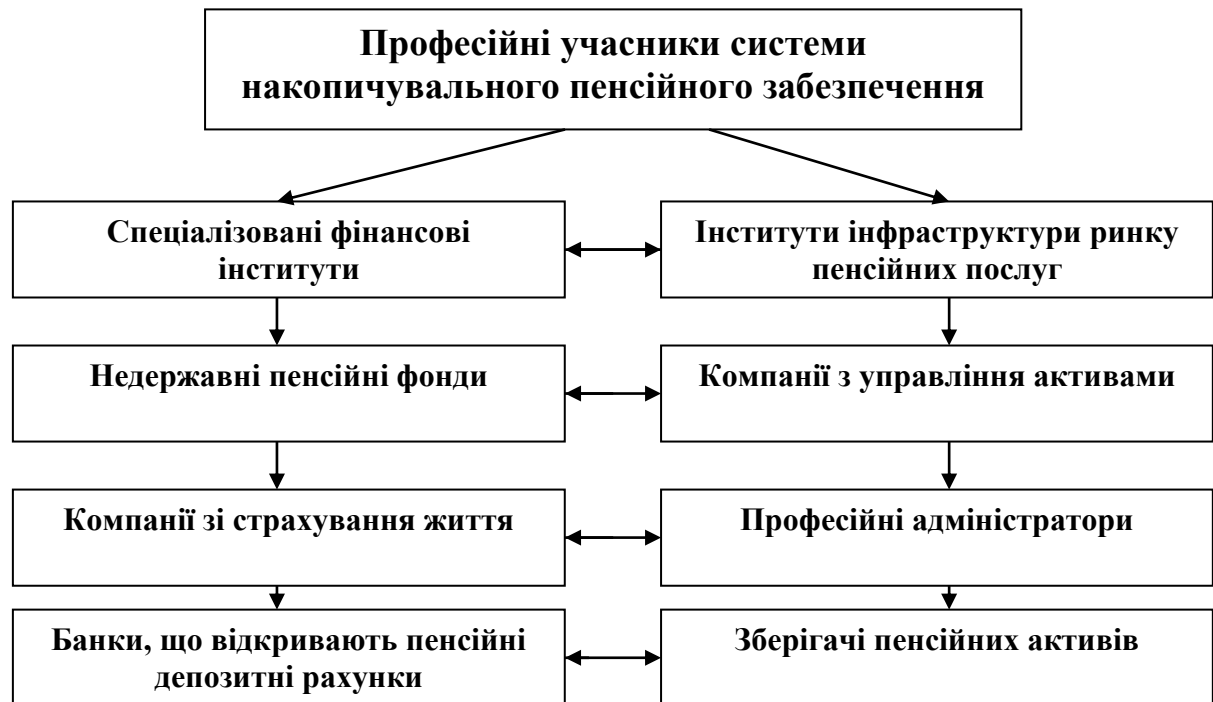

Рис. 1. Склад професійних учасників системи накопичувального пенсійного забезпечення в Україні (побудовано авторами)

Розвиток НПФ в Україні зумовлений не лише пошуком населенням надійних механізмів нагромадження та збереження коштів, призначених на пенсійні виплати, а й недостатньо ефективною солідарною системою виплати пенсій. У своїй більшості громадяни України зацікавлені у додатковому пенсійному забезпеченні, бо сучасна солідарна пенсійна система держави не може задовільнити базові потреби населення.

Динаміка інституційного розвитку вітчизняних НПФ та інститутів їх інфраструктури протягом останніх десяти років представлена у табл. 1. На кінець 2022 р. в державному реєстрі налічувалась інформація про 63 НПФ, що на 18 фондів менше, ніж у 2013 р. В управлінні КУА знаходились 53 пенсійних

фондів, що на 23 фонди менше у порівнянні з показником десятилітньої давності. За видовим складом в 2022 р. в країні функціонували 44 відкритих, три корпоративні, банківські та шість професійних фондів [11].

Таблиця 1. Кількісний склад недержавних пенсійних фондів та інститутів їх інфраструктури в Україні в 2013-2022 рр., од.*

Показники	Роки (за станом на кінець року)										Зміна 2022/2013, +, -
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	
Загальна кількість НПФ у Державному реєстрі	81	76	72	64	64	62	65	63	63	63	- 18
Загальна кількість НПФ, активами яких управляють КУА, з них	76	74	71	62	58	58	58	59	54	53	- 23
відкриті	61	59	57	48	46	45	46	47	46	44	- 17
корпоративні	8	8	8	8	6	7	6	6	2	3	- 5
професійні	7	7	6	6	6	6	6	6	6	6	- 1
Кількість КУА	46	43	44	39	34	33	33	34	32	32	- 14
Кількість професійних адміністраторів НПФ	28	24	23	22	22	22	22	20	19	19	- 9

*Складено на підставі [11]

Можна стверджувати, що протягом досліджуваного десятилітнього періоду відбулась консолідація ринку НПФ, що знайшло своє відображення у виході з ринку недіючих фондів, суттєвому зменшенні кількості КУА і професійних адміністраторів та стабілізації цих показників. Зміна у видовому складі НПФ в 2013-2022 рр. відбулась за рахунок зменшення кількості корпоративних фондів, які пішли з ринку або були реорганізовані. . Зменшилась у періоді дослідження й кількість відкритих НПФ, передусім уже в останній воєнний рік.

Кількість НПФ на вітчизняному ринку є більш менш усталеною, проте залишається ще зовеликою у порівнянні з практикою розвинених країн світу. Видається, що процеси консолідації діяльності вітчизняних НПФ у подальшому посиляться, що призведе до скорочення кількості таких фінансових інститутів.

Адже на сьогодні спостерігається велика розбіжність в обсягах нагромаджених активів у розрахунку на один НПФ. Найбільшим фондом за цим показником залишається Корпоративний фонд НБУ [11; 12].

Професійні учасники ринку недержавного пенсійного забезпечення в Україні виявили найбільший інтерес до створення відкритих пенсійних фондів у розрахунку на те, що вони можуть залучати до своєї діяльності значно ширші верстви населення та необмежену кількість роботодавців. Значна кількість відкритих НПФ сприяє розвитку конкуренції на цьому ринку, бо кожен такий фонд намагається запропонувати своїм учасникам більш привабливі механізми пенсійного забезпечення. Переважання відкритих НПФ є пов'язаним і з більш простим механізмом вступу нових учасників без прив'язки їх працевлаштування до конкретної галузі чи підприємства.

Кількість професійних НПФ у періоді дослідження практично не змінювалась, адже учасниками цих фондів можуть бути лише ті громадяни, які за родом своєї професійної діяльності пов'язані із роботодавцями-засновниками чи роботодавцями-платниками.

В 2022 р. управління активами пенсійних фондів забезпечували 32 КУА, що на 14 установ менше, ніж на початок дослідження. Протягом 2013-2022 рр. набула розвитку тенденція щодо концентрації пенсійних активів в управлінні однієї КУА. Із діючих у 2022 р. на ринку пенсійного забезпечення компаній з управління активами 21 компанія управляла активами більше як 1-го приватного пенсійного фонду [11].

У досліджуваному періоді відбувся процес стабілізації складу професійних адміністраторів НПФ. На сьогодні таких учасників ринку є 19, на адмініструванні яких знаходиться у середньому три пенсійні фонди.

Цікавими для аналізу є темпи зміни основних показників діяльності НПФ з надання послуг з недержавного пенсійного забезпечення за останні десять років (табл. 2).

Таблиця 2. Темпи приросту основних показників діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні в 2013-2022 рр., %*

Показники	Роки									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість укладених пенсійних контрактів, тис. од.	0,0	-10,3	8,3	4,8	-6,2	17,2	12,1	13,9	8,8	0,6
Загальна чисельність учасників НПФ, тис. осіб	43,7	-0,8	0,4	-0,3	0,8	1,7	2,3	1,0	0,9	-0,3
Пенсійні внески усього, млн. грн.,	20,8	13,9	4,3	0,4	0,1	5,4	8,0	10,0	10,1	7,7
у т.ч. від фізичних осіб	13,4	7,3	12,2	14,8	34,8	38,4	29,4	35,0	41,4	19,2
від юридичних осіб	21,2	14,2	4,0	-0,2	-1,7	3,1	6,0	7,1	5,6	4,5
Загальна вартість активів НПФ, млн. грн., у т.ч.	25,9	18,2	-19,8	8,0	15,3	11,3	14,5	13,4	8,7	7,0
активів в управлінні КУА (без КПФНБУ),	-6,3	15,6	10,7	11,7	15,2	14,2	17,5	20,0	13,4	8,0
з них:										
відкритих НПФ	-15,2	16,7	13,2	11,1	16,0	14,8	19,1	22,8	17,0	8,4
корпоративних НПФ	18,3	13,8	5,9	20,4	21,9	11,7	17,3	14,6	0,5	8,8
професійних НПФ	32,3	12,5	2,8	3,8	-0,4	14,8	6,6	7,1	5,9	2,9
Пенсійні виплати, млн. грн.	19,2	40,4	32,2	13,1	10,5	16,3	17,0	16,9	16,2	13,5
Кількість учасників, що отримали/отримують пенсійні виплати, тис. осіб	4,2	9,6	8,7	-1,1	-3,1	3,2	3,2	3,7	3,4	2,1
Сума інвестиційного доходу, млн. грн.	31,1	32,8	-31,1	23,9	34,7	21,4	24,4	19,8	12,2	11,1
Прибуток від інвестування активів недержавних пенсійних фондів, млн. грн.	31,9	33,9	-40,0	27,1	41,8	21,7	25,7	20,3	11,4	10,5
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	26,9	26,4	25,8	14,2	10,5	20,5	18,9	17,2	15,9	13,9

* Складено на підставі [11]

На кінець 2022 р. кількість учасників НПФ становила 887,8 тис. осіб, що складає близько 2% від чисельності населення країни і є у 4,4 рази меншою за кількість застрахованих осіб за договорами страхування життя [10; 11; 12]. За 2013-2022 рр. кількість учасників пенсійних фондів зросла лише на 5,6%, що є

надзвичай мізерним показником. Негативними чинниками, що зумовили повільну динаміку нарощування цього показника, стали припинення діяльності НПФ на окупованих територіях, еміграція населення країни за кордон, скорочення кількості осіб працездатного віку та ін. До військової агресії росії річні показники приросту цього показника були незначними і знаходились у межах 0,4-2,3% (за винятком 2013 р.), а з початком військових дій набули негативного значення. Подібна динаміка була характерною і для показника кількості укладених пенсійних контрактів. У періоди стабільного розвитку країни спостерігалось нарощення кількості укладених пенсійних контрактів, а у кризові роки – суттєве зменшення цього показника. Зазначені процеси наочно демонструють негативний вплив проблем у соціально-політичному та економічному житті країни на розвиток цієї складової пенсійної системи країни.

Основна сума пенсійних внесків з недержавного пенсійного забезпечення припадає на роботодавців-платників. У 2022 р. цей показник становив 81,9% проти 95,8% у 2013 р. [11]. Зміна цього співвідношення свідчить, що у досліджуваному періоді темпи нарощування пенсійних внесків громадянами-платниками перевищували показники роботодавців-платників. Річні темпи приросту внесків громадян в цей період коливались у межах 7,3%-38,4%.

Процеси нарощування кількості вкладників, учасників НПФ та числа укладених пенсійних контрактів є важливими чинниками, що мають вплив на зростання активів НПФ. Загальна вартість активів НПФ на кінець 2022 р. становила 4146 млн. грн. та за десятирічний період зросла у два рази [11]. Найвищі темпи нарощування пенсійних активів мали місце протягом 2013-2014 рр., а у 2022 р. сповільнились до 7%. Станом на кінець 2022 р. в управлінні КУА знаходилось 2357 млн. грн., або 56,8% загальної суми пенсійних активів [11]. Решта активів перебувало в управлінні КНПФ НБУ.

З даних табл. 2, можемо зробити висновок, що більш активно нарощували свої активи, а відповідно і обсяги наданих пенсійних послуг, відкриті фонди, за

ними корпоративні, а потім професійні. За 2013-2022 рр. активи відкритих фондів зросли у 3,6 рази, корпоративних – у 2,9 рази, професійних – у 1,7 рази. Корпоративний фонд НБУ нарощував свої активи протягом цього періоду більш повільно, забезпечивши їх зростання лише у 1,3 рази [12], що у цілому характеризує вищу ефективність діяльності менших за обсягами НПФ (відкритих та інших корпоративних пенсійних фондів).

Незважаючи на приріст пенсійних активів, слід зазначити, що у порівнянні до ВВП країни частка їх вартості залишається вкрай малою, становивши у 2022 р. лише 0,08% і зменшившись по відношенню до показника 2013 р. (0,14%) майже у два рази [10; 11].

Загальна сума виплат за пенсійними контрактами у 2022 р. становила 1461,1 млн. грн., що більше у порівнянні з 2013 р., у 4,9 рази. Таке зростання є цілком об'єктивним процесом, адже щороку збільшується кількість учасників фондів, вік яких наближається до отримання пенсійних виплат. Річні темпи зростання загальної суми пенсійних виплат до кінця періоду дослідження стабілізувались в межах 13,5-16,9%, а кількість учасників НПФ, що отримують пенсійні виплати, до 2,1-3,7% в рік. Враховуючи низьку залученість населення України до діяльності НПФ, зазначені показники розглядаються як незначні і поки не мають суттєвого впливу на покращення фінансового захисту громадян пенсійного віку в загально-національному масштабі.

Важливими показниками, що визначають привабливість приватних пенсійних фондів для громадян з точки зору збереження та нагромадження їх пенсійних внесків є розміри інвестиційного доходу та прибутку за результатами інвестування пенсійних активів. У 2022 р. загальна сума консолідованого інвестиційного доходу НПФ становила 3285,6 млн. грн, а прибутку - 2683,6 млн. грн., що більш як у три рази перевищує досягнення 2013 р. [11]. В більшості років дослідження річні темпи приросту цих показників мали позитивні значення і суттєво перевищували темпи нарощування пенсійних активів, що опосередковано підтверджує ефективність інвестиційної діяльності пенсійних фондів та незначний приріст нових вкладників. Середній річний

темپ зростання інвестиційного доходу НПФ у 2013-2022 рр. становив 18%, а інвестиційного прибутку – 18,4%. Ще більш високими темпами у середньому (19,0%) відбувалось зростання сум витрат НПФ, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів і характеризують вартість пенсійних послуг.

Висновки і перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Підсумовуючи результати проведеного аналітичного дослідження можна зробити наступні висновки.

В сучасних складних соціально-економічних та політичних умовах недержавні пенсійні фонди як окремі елементи системи добровільного накопичувального пенсійного забезпечення демонструють помірний розвиток. Мають місце процеси зростання кількості учасників НПФ, пенсійних контрактів, обсягів пенсійних внесків, загальних активів і пенсійних виплат. Сформувались стійкі тенденції до нарощування сум інвестиційного доходу та прибутку за наслідками реалізованих інвестиційних операцій. У останнє десятиріччя проявились певні ознаки збільшення уваги громадян до діяльності вітчизняних НПФ. Проте за величиною нагромаджених пенсійних активів та чисельністю учасників система недержавного пенсійного забезпечення в Україні залишається надзвичайно малою за обсягами у порівнянні з альтернативними інструментами збереження та накопичення коштів в Україні та аналогічними системами розвинених країн світу

Ключовою проблемою такого відставання є певні інституційні недоліки, недостатня ефективність державного регулювання розвитку третього рівня пенсійної системи країни та зволікання із запуском другого обов'язкового накопичувального рівня, який би мав суттєво пожвавити діяльність таких фінансових установ.

Серед основних заходів державного регулювання, що дозволили б суттєво прискорити розвиток недержавних пенсійних фондів в Україні слід виділити такі:

- 1) посилення фідучіарної відповідальності керівних органів НПФ;

2) суттєве вдосконалення системи ризик-менеджменту як на рівні НПФ, так і провайдерів, що надають їм послуги;

3) створення ефективних податкових стимулів для роботодавців з метою поживавлення їх участі в системі.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі пов'язані з визначенням місця та ролі недержавних пенсійних фондів у системі небанківського інституційного інвестування у вітчизняній практиці.

Література

1. Антіпов О. Функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Часопис економічних реформ*. 2016. № 3 (7). С. 46–50.
2. Брус С. І. Недержавні пенсійні фонди як інституційні інвестори: тенденції та проблеми розвитку. *Економіка і прогнозування*. 2018. № 2. С. 62-75. URL: http://eip.org.ua/docs/EP_18_2_62_uk.pdf
3. Димніч О., Стецюк Т., Гаманков Д., Пархета Л. Участь громадян у діяльності недержавних пенсійних фондів: проблеми і мотивація. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. № 1 (36). С. 515-521. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3104/3170>
4. Зубик С. П. Розвиток недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка і прогнозування*. 2017. № 3. С. 31–50. doi: <https://doi.org/10.15407/eip2017.03.031>
5. Назаренко Я. Я., Жулин О. В., Теслюк Н. П., Вербицька А. І. Недержавні пенсійні фонди в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Бізнес Інформ*. 2021. № 6. С. 213–218
6. Недержавні пенсійні фонди в Україні: становлення та перспективи розвитку: монографія / Г. І. Соколовська. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 228 с. URL: dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/31447/1/2016-Sokolovska.pdf
7. Приказюк Н. В., Юхименко В. М. Діяльність НПФ як основних учасників недержавного пенсійного страхування в Україні. *Ефективна економіка*, 2014, №7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3205>

8. Сокоринський Ю. В. Особливості та зміст недержавного пенсійного забезпечення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2018. № 36. Т. 2. С. 72-76. URL: https://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc36/part_2/19.pdf.
9. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" від 9 липня 2003 року № 1057-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>
10. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
11. Підсумки діяльності недержавних пенсійних фондів: аналітичні матеріали Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://www.nssmc.gov.ua>.
12. Аналітичні матеріали Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article

References

1. Antipov, O. (2016), "Functioning of the system of the non-state pension system is in Ukraine", Chasopy`s ekonomichny`x reform, vol. 3 (7), pp. 46-50.
2. Brus, S. (2018), "Non-state pension fund as investment bankers: tendencies and problems of development", Ekonomika i prognozuvannya, vol. 2, pp. 62-75, available at: http://eip.org.ua/docs/EP_18_2_62_uk.pdf (Accessed 29 April 2024).
3. Dy`mnich, O. & Stecyuk, T. & Gamankov, D. & Parxeta, L. (2021), "Participating of citizens in activity of non-state pension fund: problems and motivation", Finansovo-kredy`tna diyal`nist`:problemy`teoriyi i prakty`ky`, vol. 1(36),pp.515-521, available at: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/3104/3170> (Accessed 29 April 2024).
4. Zubik, S. (2017). "Non-state pension provision development in Ukraine", Ekonomika i prognozuvannya, vol. 3, pp. 31-50, available at: <https://doi.org/10.15407/eip2017.03.031>

5. Nazarenko, Ya. Zhuly`n, O. Teslyuk, N. & Verby`cz`ka, A. (2021), “Non-state pension fund in Ukraine: problems and prospects of development”, *Biznes Inform*, vol. 6, pp. 213–218.
6. Sokolovs`ka, G. (2016), *Nederzhavni pensijni fondy v Ukraini: stanovlennia ta perspektyvy rozvytku* [Non-state pension fund in Ukraine: becoming and prospects of development], TNEU, Ternopil`, Ukraine.
7. Pry`kazyuk, N. & Yuxy`menko, V. (2014), “Activity of NPF as basic participants of non-state pension insurance in Ukraine”, *Efekty`vna ekonomika*, vol. 7, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3205> (Accessed 29 April 2024)
8. Sokory`ns`ky`j, Yu. (2018), “Features and maintenance of the non-state pension system”, *Naukovy`j visny`k Mizhnarodnogo gumanitarnogo universy`tetu, Seriya: Yury`sprudenciya*, vol. 36, no. 2, pp. 72-76.
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “On the Non-State Pension Provision”, available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1057-15> (Accessed 29 April 2024)
10. The State Statistics Service of Ukraine (2023), “Statistical information of the State Statistics Service of Ukraine”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 29 April 2024)
11. The National Commission of securities and fund market (2023), “Results of activity of non-state pension fund: analyticals”, available at: <http://www.nssmc.gov.ua> (Accessed 29 April 2024)
12. The National Bank of Ukraine (2023) “Analytical reviews of the National Bank of Ukraine”, available at: <https://bank.gov.ua> (Accessed 29 April 2024).

Стаття надійшла до редакції 15.04.2024 р.